

Коректна термінологія: дороговказ для медіаторів

Авторка: Марина Кучерява, сімейна медіаторка АСМУ, засновниця БО БФ САМ

Чому мова має значення

Кожне слово, яке ми обираємо у розмові з родиною, впливає на емоційний стан як окремої людини, так і родини загалом, рівень довіри між рідними та готовність до співпраці. У контексті інвалідності це особливо чутливо. Неточні або некоректні слова можуть викликати біль, сором, образу, і звести нанівець навіть найкращі наміри.

Медіатор не просто веде переговори — він працює з довірою. Тому важливо не лише розуміти суть понять, а й володіти мовою, яка підтримує гідність кожного учасника процесу.

Базові принципи мовної етики в темі інвалідності

Говоримо про людину в першу чергу, не про її стан.

✗ «Інвалід» → ✓ «людина з інвалідністю»

✗ «аутист» → ✓ «дитина з аутизмом»

Це правило називається **people-first language** — «мовлення, в якому на першому місці людина».

Уникаємо медичних/дефіцитних ярликів.

✗ «страждає на ДЦП», «хворіє на аутизм» → ✓ «дитина з ДЦП», «людина з аутизмом»

Не «особливі діти», а діти з особливими освітніми потребами (ООП).

Це поняття включає не лише інвалідність, а й досвід ВПО, складні життєві обставини, травматичний досвід тощо.

Інклюзія — не про «особливі умови»

Пандуси, субтитри, тиха кімната — це не «пільга», а **розумне пристосування**, яке робить простір доступним та зручним для всіх.

ТОП найпоширеніших мовних помилок і як говорити коректно

Некоректно	Коректно
Інвалід / каліка / людина з вадами	Людина (особа) з інвалідністю
Страждає / хворіє на...	Має порушення... / живе з...
Інклюзивна дитина / інклюзятко / особятко / особливі діти	Дитина з особливими освітніми потребами
Даун / хвороба Дауна / сонячні діти (люди) / даунятко	Дитина (людина) із синдромом Дауна
Дитина (людина) дощу / аутятко	Дитина з аутизмом / з РАС
Глухонігий, глухий	Людина з порушенням слуху / яка спілкується жестовою мовою
Сурдоперекладачі Сурдопереклад	Перекладачі з жестової мови Жестова мова
Заїка / дислексик	Має порушення мовлення

Сліпий, інвалід по зору	Людина (дитина) з порушенням зору / Незряча людина
Глухий	Людина з порушенням слуху, слабочуюча людина
Колясочник / прикутий до візка	Користувач колісного крісла
Інвалідне крісло, коляска, інвалідний візок	Крісло колісне
Децепешник / паралітик	Дитина (людина) з ДЦП
Ампутант / безрукий / безногий	Людина з ампутованою верхньою / нижньою кінцівкою Людина, що користується протезом
Лежача людина / сидяча людина	Людина з порушенням опорно-рухового апарату
Карлик, гном, ліліпут	Людина низького зросту, невисока людина
Ненормальний / загальмований / розумово відсталий / божевільний	Людина з психоемоційними порушеннями / з інтелектуальними порушеннями
Напад (якоїсь хвороби)	Приступ
Особливі умови	Розумне пристосування / універсальний дизайн

Практичні поради медіатору у спілкуванні з родиною

Перевіряємо себе на автоматизми. Звичні фрази з дитинства можуть бути стигматизуючими або тригерними. Якщо сумніваємося — замінюємо емоційно забарвлене формулювання на нейтральне.

Дотримуємося балансу між емпатією і рівністю. Повага — це не співчуття, а визнання цінності кожної людини без «особливих» позначень. На першому місці людина (дитина).

Пояснюємо/проговорюємо за потреби своє мовлення. Часто сім'ї самі не замислювались, що певні терміни можуть істотно впливати на процес врегулювання конфлікту.

Модеруємо розмову з обережністю. Якщо інший учасник (наприклад, представник закладу чи третьої сторони) вживає некоректну лексику, можна перепитати/перефразувати: *«Дозвольте, я уточню — ви маєте на увазі...?»*

Користуючись спеціальними сучасними словниками, ми не лише збагачуємо своє мовлення, а й маємо змогу ділитися знаннями, формуючи більш толерантне і свідоме суспільство.

Медіатор — не тільки дотримується принципу нейтральності. Наш голос звучить як голос поваги, який може змінити атмосферу перемовин навіть одним словом.

Коректна мова — це перший крок до побудови довіри, до діалогу, в якому бачать не стан, не діагноз, а людину, часто це буває життєво необхідним.

Законодавство

У грудні 2017 року депутати Верховної Ради підтримали законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо застосування терміна “особа з інвалідністю” та похідних від нього».

👉 Це зміни до 37 законів України, у положеннях яких є слова «інвалід», «дитина-інвалід», «інвалід з дитинства» та «інвалід війни».

👉 Терміни замінили на «особа з інвалідністю», «дитина з інвалідністю», «особа з інвалідністю з дитинства» та «особа з інвалідністю внаслідок війни».

У січні 2018 року президент України підписав закон щодо виключення з українського законодавства та вжитку терміну «інвалід»

(<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2383039-iz-ukrainskih-zakoniv-viklucat-termin-invalid.html>).

Таким чином, закон приводить норми чинного законодавства у відповідність до положень Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю.

Головні законодавчі акти

1) Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо застосування терміна «особа з інвалідністю» та похідних від нього

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2581-19#Text>

2) Конвенція про права людей з інвалідністю

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text

Джерела

https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/za-reaguvannyam-upovnovazhenogo-ponovleno-pravo-osobi-z-invalidnistyu-na-povagu-do-yiyi-gidnosti

<https://bf.in.ua/invalidnist/liudyna-z-invalidnistiu/>

<https://osvitoria.media/experience/ne-invalid-ne-autyst-i-ne-slipyi-komunikujemo-pro-inklyuziyu-pravylno/>

Слідкуйте за нами в соціальних мережах та на сайті!

Сайт Асоціації www.afmu.org.ua

Facebook сторінка www.facebook.com/afmu.org.ua

Instagram сторінка www.instagram.com/family_mediators_ua

Telegram канал t.me/afmu_org

YouTube канал www.youtube.com/@family_mediators_ua